

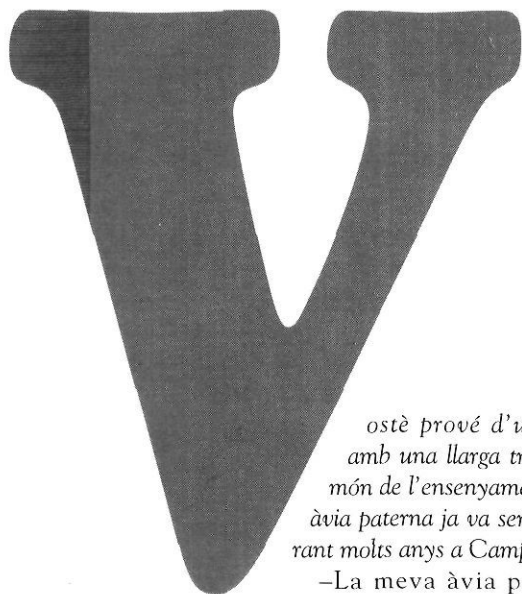
Maria Antònia Canals,

la renovadora de l'ensenyament de les matemàtiques

Text: **Xevi Planas**

Maria Antònia Canals ha estat una de les grans impulsores de la renovació pedagògica a Catalunya en la segona meitat d'aquest segle. El 1965, amb sis mestres més, va fundar Rosa Sensat. Fa poc s'ha batejat amb el seu nom un centre de formació del professorat a Nepal. Considerada una de les millors especialistes catalanes en la didàctica de les matemàtiques, matèria de la qual és professora a la Universitat de Girona, Maria Antònia Canals afirma que li hauria agradat dedicar-se a l'alpinisme.

Fotos: **Josep Maria Oliveras**

ostè prové d'una família amb una llarga tradició en el món de l'ensenyament. La seva àvia paterna ja va ser mestra durant molts anys a Camprodon...

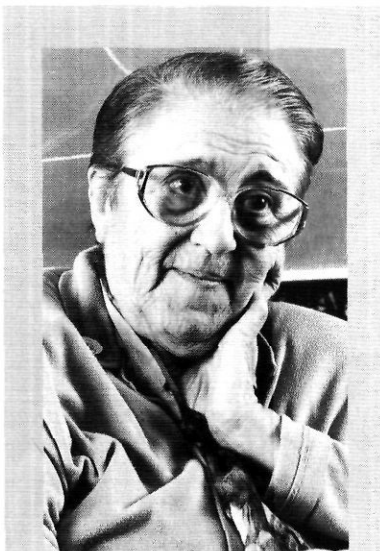
—La meua àvia paterna era d'una família originària de la banda de Ripollet. Va quedar vídua de molt jove i se'n va anar a treballar de mestra a Camprodon quan el meu pare, que era el seu fill mitjà, només tenia tres o quatre anys. Quan la meua àvia va arribar a Camprodon, es va trobar que el col·legi de les monges monopolitzava l'oferta d'ensenyament de la po-

blació. La mare superiora, que era la germana del rector, volia convèncer l'àvia que mantingués l'escola pública de Camprodon tancada. Li oferien la corresponent casa a la qual tenia dret la mestra del poble, però li deien que no calia que fes classes ni que obrís l'escola. La meua àvia no va voler acceptar la proposta de cap manera. Segons ella, la llei deia que ella era la mestra de l'escola estatal del poble i que ella havia d'obrir l'escola. La va obrir amb l'oposició de la plana major de Camprodon. Al cap d'un parell o tres d'anys, la major part dels pares de Camprodon portaven els seus fills a l'escola de la meua àvia, que va acabar sent tota una institució a Camprodon.

—*Les filles de la seva àvia paterna també es van dedicar a l'ensenyament...*

—Van ser dues de les principals introductores a Catalunya del mètode Montessori. Eren mestres de l'Ajuntament de Barcelona i utilitzaven a l'aula material pedagògic recomanat per Maria Montessori, una dona que al començament d'aquest segle va contribuir de manera decisiva a renovar els criteris pedagògics

Maria Antònia Canals i Tolosa va néixer el 15 de novembre del 1930 a Barcelona. El 1953, va acabar els estudis de Magisteri i Matemàtiques. Va treballar a Barcelona a les escoles Talitha, i Ton i Guida. Va ser, el 1965, una de les fundadores de Rosa Sensat, nucli bàsic de renovació pedagògica a Catalunya en els últims 34 anys. Durant la transició del franquisme a la democràcia, va formar part de diverses llistes electorals de Convergència Democràtica de Catalunya, però va allunyar-se de l'activitat política després del desencís que va patir en la seva etapa com a cap dels Serveis d'Ensenyament de l'Ajuntament de Barcelona. Ha rebut la Medalla del Mèrit del Treball de la Generalitat de Catalunya. És professora de la Universitat de Girona, on ensenya didàctica de les matemàtiques, disciplina de la qual és una reconeguda especialista. Ha col·laborat en l'impuls de diverses publicacions periòdiques dedicades a l'ensenyament: *Perspectiva escolar*, *Infància*, *Escaire*, etc.

que s'aplicaven a les escoles. Maria Montessori va començar la seva carrera treballant des d'un punt de vista mèdic i psicològic amb nens amb dificultats, a les barriades més pobres de Roma. Em fa l'efecte que no li agradarien gens les connotacions classistes a les quals alguns centres han associat el seu nom... Aviat es va interessar pel paper de la pedagogia en el creixement dels infants. Va concloure que el procés personal i intel·lectual del nen és inseparable del seu procés neurològic i biològic. Va orientar els seus esforços a treballar en la percepció sensorial de cada nen, per tal d'ajudar-lo a desenvolupar la seva autonomia personal i a adquirir la seva

“

Vaig concloure que els bons matemàtics no sabien ensenyar i, en comptes d'anar a classe, me n'anava sempre que podia al cinema.

”

necessària responsabilitat activa. Les meves ties, que eren dues germanes solteres inseparables, van participar molt activament en la divulgació a Catalunya de les tesis de Maria Montessori. Diuen que la petita, la Dolors, va ser una de les seves deixebles preferides. Va passar una temporada amb ella a Itàlia i va intervenir molt directament en els congressos internacionals que Maria Montessori va organitzar a Barcelona el 1918 i el 1933. Hi ha una fotografia de quan jo tenia dos anys i mig en què aparec asseguda a la falda de Maria Montessori, durant una de les seves visites a l'escola de les meves ties. Sovint hi ha hagut qui m'ha fet broma demanant-me l'opinió de mestra experta pel fet d'haver estat a la falda de Maria Montessori...

—Els seus pares també van treballar de mestres...

—El meu avi patern era músic. A part d'ell, la major part dels meus familiars han tingut una relació bastant directa amb el món de l'ensenyament. El meu avi matern era catedràtic de gimnàstica i cal·ligrafia amb plaça a Girona, tot i que mai no va ocupar aquesta plaça. El meu pare era enginyer de la Confederació Hidrogràfica dels Pirineus Orientals. Havia dirigit moltes obres de rescloses i canals. Durant un breu període de temps, però, també va treballar de mestre a les escoles del districte sisè

“

No es pot ensenyar sense tenir en compte la cara que fa la persona que tens al davant. L'ensenyament és, primerament, un intercanvi humà.

”

de Barcelona, que dirigia el seu amic Artur Martorell. La meva mare era mestra. El meu pare va morir quan jo tenia vuit anys. En dec tenir un record idealitzat. Li agradaven molt les matemàtiques i quan s'asseia a jugar amb mi jo sempre li demanava que comptéssim. De seguida va fer veure

a la mare que jo tenia facilitat per les matemàtiques i la geometria. Això és el que m'ha explicat sempre la mare. Potser n'he acabat fent un mite... Del pare he heretat, també, l'afició a la muntanya.

—Vostè tenia vocació de mestra des de molt petita?

—Jo vaig estudiar la carrera de Matemàtiques i, per influència familiar, vaig enllestir els estudis de Magisteri. Vaig acabar la carrera de Matemàtiques molt tipa. Vaig concloure que els bons matemàtics no sabien ensenyar. En comptes d'anar a classe, me n'anava sempre que podia al cinema, perquè el que explicaven els professors a l'aula era el mateix que podia llegir als llibres en francès i en alemany als quals tenia accés en aquell moment. Trobava que escoltar el que ja em deien els llibres era una pèrdua de temps. No es pot ensenyar sense tenir en compte la cara que fa la persona que tens al davant. L'ensenyament és, primerament, un intercanvi humà, un fet comunicatiu, independentment del que ensenyem. Quan estudiava a la universitat, trobava desesperant que els professors no ho tinguessin en compte. Alguns d'ells em volien

“

Vaig muntar una escola en un barracot de fusta a Verdum, perquè veia que feïem una escola per a les elits mentre arribaven milers d'immigrants a l'estació de França.

”

avaluar perquè anés a fer el doctorat a Alemanya, però vaig acabar la carrera amb ganes de perdre de vista el món de la universitat. Em

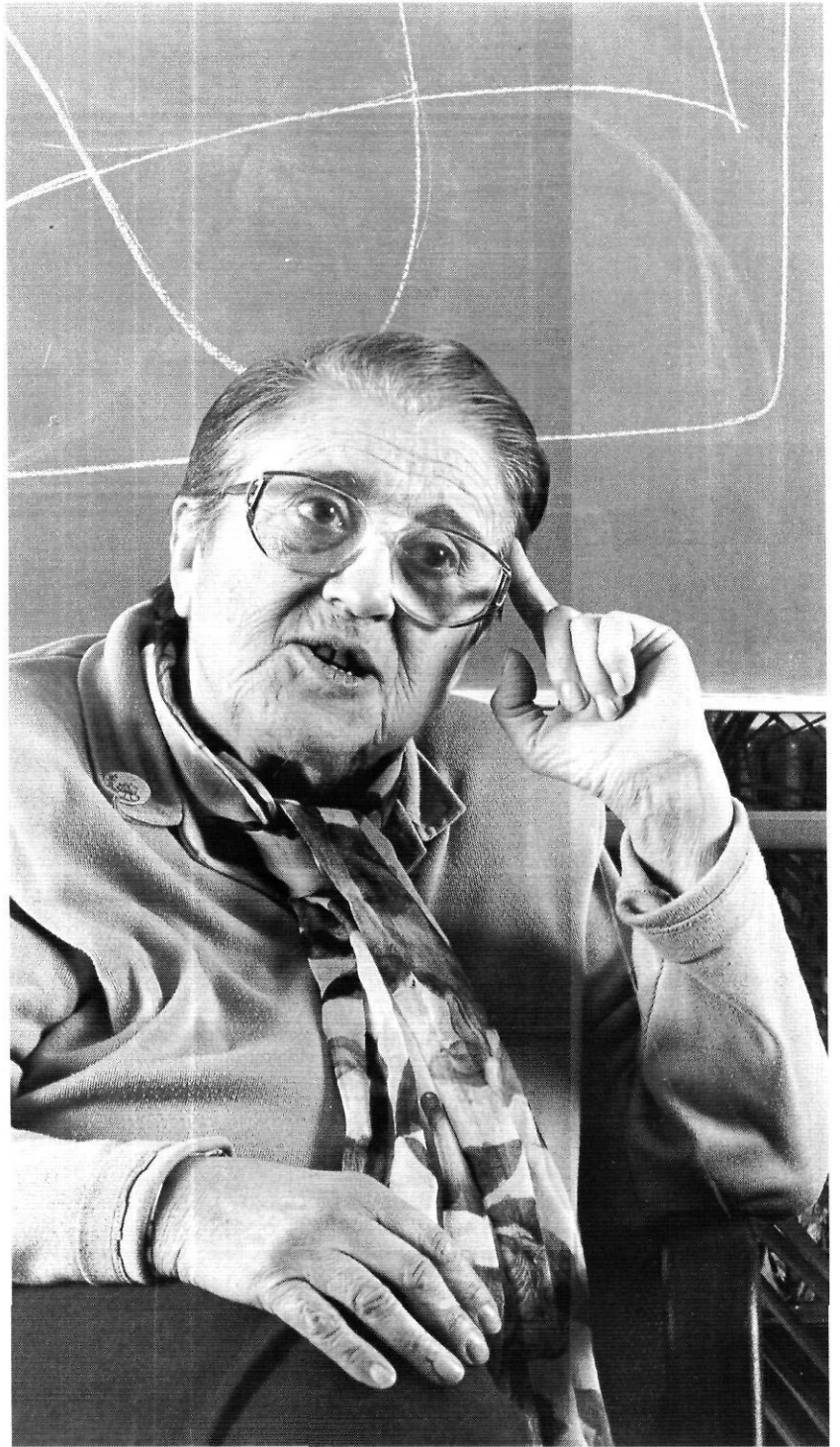
vaig proposar no tornar-hi a posar els peus. No teníem pare i m'havia de guanyar la vida. Vaig començar a fer classes a Barcelona, al col·legi Virtèlia i a l'Institut Francès. Al cap d'un temps, vaig entrar en contacte amb la Maria Teresa Codina, que volia crear una escola que reprengués la tradició pedagògica que havíem tingut a Catalunya durant la República. Se'm va encendre la bombeta i vaig pensar en les meves ties. La guerra havia comportat un trasbals enorme i les famílies estaven desgavellades. Però calia atrapar de nou aquell fil de l'època de la República. La Maria Teresa Codina em va dir que necessitava una parvulista que fos capaç de treballar a l'aula seguint el mètode Montessori. Em va convèncer. Ella va ser la persona clau que va orientar la meua vida cap a l'ensenyament. Era el 1956. Em vaig integrar a l'equip de l'escola Talitha, on vaig coincidir

també amb la Marta Mata i l'Anna Maria Roig. De vegades ens reuníem a casa d'Alexandre Galí, que era radicalment optimista davant el futur del món de l'ensenyament, malgrat que ell n'havia estat expulsat per raons polítiques. Tenia motius per ser un home amarg, però no ho era i quan parlava de les criatures se li il·luminaven els ulls... Amb les meves tres companyes de l'escola Talitha i amb tres companys més (Pere Darder, Enric Lluch i Jordi Cots), vam fundar el moviment de mestres Rosa Sensat, el 1965. Aquella va ser l'època d'or de la nostra vida professional. No únicament participàvem en un col·lectiu de renovació pedagògica. També experimentàvem una revolució personal. Només fèiem de mestres, però ens podien tancar a la presó perquè utilitzàvem el català. Des de llavors, no hem parat.

—Vostè ha afirmat que un dels testimonis que més l'han marcat a la vida ha estat el del pare Charles Foucauld...

—Sempre he viscut d'acord amb unes arrels cristianes. M'he identificat amb l'associació de persones seglars que segueixen l'opció d'espiritualitat del pare Foucauld, que va voler viure l'evangeli amb els més marginats anant a viure amb els tuaregs a Algèria. El seu exemple em va influir quan a l'octubre del 1962 vaig decidir anar a muntar una escola en

“

He trepitjat tot el país
de cap a peus.
Difícilment es pot trobar
una muntanya
una mica important
que jo no hagi trepitjat.

”

un barracot de fusta a Verdum, a Nou Barris, una de les zones més marginades de Barcelona. Veia que estàvem fent una escola per a les elits i que mentrestant cada dia arribaven milers d'immigrants a l'estació de França. A Verdum, no hi havia aigua corrent a les cases i hi

vivien cinquanta mil persones en una situació deplorable. Hi havia més de tres mil infants pels carrers sense escola on poder anar. Un dia vaig veure al diari una notícia que informava d'un capellà d'aquest barri que havia celebrat una missa al carrer en senyal de protesta per la falta

de serveis que hi havia al barri. Vaig anar a veure aquest rector i li vaig demanar que em deixés fer classes al barracot de fusta que utilitzava com a parròquia. Em va dir que sí i em va ajudar. Estava prohibit utilitzar el català a l'ensenyament, però jo vaig escolaritzar com calia els alumnes que van venir a classe, de manera que quan van acabar l'etapa escolar sabien llegir, parlar i escriure en castellà i en català. Portava els meus alumnes a conèixer el país fent excursions. Anava a una masia i els demanava que ens deixessin

dormir a la pallissa... De mica en mica, vaig anar trobant suport de moltes persones que ens ajudaven econòmicament per millorar les condicions de les aules de l'escola, que es deia Ton i Guida. Una de les tantes persones que llavors ens donava un cop de mà era Jordi Pujol, que havia sortit de la presó poc temps abans.

-Un dia, però, va deixar de treballar de mestra per entrar a la universitat...

-Quan la Universitat Autònoma de Barcelona va iniciar les seves activitats, la Pilar Benejam

“

Em va fer molta il·lusió anar a viure a Girona, perquè estava cansada de la tensió de Barcelona, on la gent no té temps per fer res del que vol.

”

em va venir a buscar perquè necessitaven algú que ensenyés matemàtiques pensant en com aplicar-les a l'escola. M'havia promès a mi mateixa que no posaria mai més els peus a la universitat, però al final vaig acabar claudicant per una vegada a la vida. Vaig pensar que la meua experiència podia aportar modestament alguna cosa al món del magisteri. Com que sóc rondallera i sempre tinc ganes de fugir, em vaig cansar de viure a Barcelona i em va fer molta il·lusió anar a viure a Girona, una ciutat amb la qual ja tenia molts contactes. Estava cansada de la tensió de Barcelona, on la gent no té temps per fer res del que vol. Em venia de gust viure un altre tipus de vida. Em vaig treure les oposicions i vaig entrar a l'Escola Normal de Girona a l'octubre del 1982.

-La muntanya ha estat una de les grans passions de la seva vida. Ara ja no hi va. L'enyora?

-Jo no m'he enyorat mai de res. Si ara no vaig a la muntanya és perquè em fan mal els peus i les cames. Al començament, la muntanya era per a mi més important que l'ensenyament. La muntanya em va marcar. Em va formar el caràcter. He trepitjat tot el país de cap a peus. Dificilment es pot trobar una muntanya una mica important que jo no hagi trepitjat. He caminat o esquiat

carregada amb motxilles que pesaven vint quilos. Hauria volgut ser alpinista professional. Un company meu se'n va anar a Chamonix i s'hi va establir com a alpinista fent de guia acompanyant de turistes pels Alps. Aquesta feina m'hauria agradat. Les muntanyes són vives i canvien. Depèn del dia i dels núvols, fan bona cara o mala cara. Jo necessito agafar el cotxe i enfilar-me per veure quina cara fa el Canigó. La muntanya forma part de la meua vida. Sempre m'ha atret la muntanya com a factor de risc, com a passió per l'aventura.

Girona m'agrada, entre altres raons, perquè té moltes muntanyes a prop.

—S'acaba de batejar amb el seu nom un centre de formació de mestres de Katmandu. Quina sensació li provoca aquest fet?

—És una sensació molt agradable. La impulsora d'aquest centre és la Vicky Subirana, coneguda amb el nom de Vicky Sherpa. És una noia de Ripoll que havia estat alumna meua als Estudis Universitaris de Vic, on també he estat professora. Ella treballa des de fa anys en la creació d'escoles a l'Índia. A l'estiu, quan ve a

Catalunya, ens veiem. Ella sempre em diu que jo he estat el seu suport moral i recorda la meua actitud de quan jo treballava a Verdum i havia de superar unes dificultats enormes. D'aquest centre de formació de mestres de Katmandu hauran de sortir les persones que hauran d'ajudar la Vicky en la seva feina en una segona escola que ha aconseguit muntar gràcies a l'ajut econòmic dels catalans.

—La seva especialitat professional és ensenyar matemàtiques. Per què creu que les matemàtiques tenen mala fama?

—Una de les meves obsessions és treballar en grups per a la formació permanent de mestres interessats a explicar bé les matemàtiques als alumnes. Els mestres que ensenyen matemàtiques tenen un repte difícil al davant. Molta gent pensa que les matemàtiques no serveixen per res. Si no serveixen per res, que arraconin tots els coets de la NASA... Les matemàtiques són importants per al progrés de la humanitat. El nen, a l'escola, ha de ser un subjecte d'aprenentatge que descobreixi realitats que l'ajudin a créixer i desenvolupar-se. El nen ha de cultivar-se en tots els aspectes de la seva persona i ha de créixer en cada àmbit. També en el de les matemàtiques, tot i que de vegades en pot tenir un mal record perquè no li han ensenyat prou bé i li han acabat amargant la vida, ja que li han enfocat com si fos un món superior al qual no pot arribar. No cal estudiar les matemàtiques. Només cal entendre-les. No està bé ensenyar les matemàtiques plantejant uns problemes de manera selectiva. Les matemàtiques s'han d'ensenyar de manera viscuda, útil, lligada a l'experiència del nen, al qual han d'ajudar a fer més persona, més feliç, més responsable. L'han d'ajudar a entendre millor el món del demà, a desenvolupar la intel·ligència. No és indispensable que tothom sàpiga dividir. El que importa és tenir clar el concepte de quan cal aplicar l'operació de la divisió. La mecànica de dividir ja es pot aconseguir amb una calculadora, si convé.

Xevi Planas

